

РЕЦЕНЗІЯ
професора, доктора педагогічних наук,
професора кафедри історії України та правознавства
Дрогобицького державного педагогічного університету
імені Івана Франка
ГАЛІВА МИКОЛИ ДМИТРОВИЧА
на дисертаційне дослідження
ШИПКИ МАРІЇ ІГОРІВНИ
«Просвітницька діяльність та педагогічні ідеї
Любомира Гузара (1933–2017)»,
представлене на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки

1. Актуальність теми виконаної роботи та зв'язок із відповідними планами галузей науки

Наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. активізувалися історико-педагогічні дослідження у річищі української педагогіки, спрямовані на виявлення і й аналіз невідомих і маловідомих сторінок вітчизняної освіти та педагогічної думки. Предметом досліджень історії педагогіки як наукової дисципліни стали не лише творча спадщина й практична діяльність відомих педагогів, але й педагогічні візії знаних громадських і релігійних діячів, які відстоювали певні ідеї щодо розвитку освіти й організації виховання дітей та молоді, а також впливали на спрямованість громадської думки у цьому річищі. Одним із таких людей був Патріарх Української греко-католицької церкви (далі – УГКЦ), кардинал Любомир Гузар, якого за життя визнавали моральним авторитетом українського суспільства. Безумовно, його думки щодо завдань освіти, виховання дітей і молоді заслуговують на наукову рефлексію. Власне дисертація М.І. Шипки є доволі вдалою, комплексною спробою розкрити громадсько-просвітницьку діяльність та педагогічні погляди Л. Гузара. Актуальність цієї праці посилюється ще й такими обставинами:

1. Якісне зростання такого напрямку в українській історико-педагогічній науці як педагогічна біографістика, що стимулює дослідження діяльності плеяди видатних, відомих, знаних педагогів, діячів освіти, одне з чільних місць в якій належить кардиналу Л. Гузару.

2. Об'єктом педагогічних досліджень усе частіше стає складний, суперечливий розвиток українського освітнього простору й педагогічної думки за три десятиліття незалежності України. Значну роль у становленні системи освіти і її перебудови на гуманістичних засадах відіграють традиційні для української нації релігійні організації, зокрема й УГКЦ, яка є засновником багатьох освітніх установ різного рівня – від ЗДО до ЗВО. Відтак актуалізується завдання простежити вплив педагогічних ідей чільних представників цієї Церкви на українське суспільство.

3. Назріла потреба крізь призму просвітницької діяльності і педагогічних поглядів кардинала Л. Гузара розкрити роль, місце і значення УГКЦ в культурно-освітньому житті сучасної української нації.

2. Найбільш суттєві наукові результати, що містяться в дисертації

Ретельний та різнобічний аналіз наукової кваліфікаційної праці М.І. Шипки уможливив виокремлення найбільш суттєвих наукових результатів, що мають теоретичне і прикладне значення для педагогічної науки і практики. Дисертанткою охарактеризовано джерельну базу дослідження, розкрито біографію та освітню діяльність Л. Гузара, висвітлено соціально-історичні передумови формування його педагогічних поглядів Любомира Гузара, з'ясовано визначальні педагогічні ідеї й міркування історичного діяча, визначено основні напрями його просвітницької діяльності, окреслено актуальність педагогічних ідей Л. Гузара для розвитку української освіти та педагогічної науки.

3. Нові факти, одержані здобувачем

У дисертаційній роботі М.І. Шипки *уперше* проведено комплексний аналіз просвітницької діяльності і педагогічних поглядів Л. Гузара; *здійснено* періодизацію життєвого шляху та діяльності діяча, що охопила шість етапів: 1933–1958 рр. – період становлення у колі сім'ї, здобуття освіти, становлення світогляду і моральних переконань; 1958–1973 рр. – священниче служіння та інтелектуально-богословське самовдосконалення, пов'язані з виконанням душпастирських обов'язків та педагогічних функцій; 1973–1993 рр. – чернече служіння в Італії; 1993–2001 рр. – розбудова чернечого життя та вищих духовних освітніх інституцій в Україні; 2001–2011 рр. – керівництво УГКЦ, активна суспільно-громадська та просвітницька діяльність, пов'язані із розвитком освітніх ініціатив, активною міжконфесійною діяльністю, посиленням загальноукраїнської місії Церкви тощо; 2011–2017 рр. – продовження активної громадської діяльності на емеритурі; *визначено* історичні та соціокультурні чинники формування світоглядного ядра і педагогічних поглядів Л. Гузара (родинне середовище, освітні інституції, професійна діяльність, соціальне оточення, політичні, культурні та соціальні зміни, що відбувалися в Україні та світі), *проаналізовано* його роль у політичних та культурно-освітніх процесах, що відбувалися в Україні та за її межами в означений період, зокрема у відновленні національної незалежності, збереженні християнських цінностей, плеканні національних та громадянських цінностей тощо; *охарактеризовано* напрями просвітницької діяльності діяча (релігійно-просвітницький, суспільно-політичний, соціальний, освітній); *здійснено* актуалізацію педагогічних ідей Л. Гузара у сучасній педагогічній теорії та практиці; *доповнено* педагогічну теорію уявлення про зміст та інструментарій духовно-морального та національно-патріотичного виховання особистості; *подальшого розвитку* набули ідеї щодо співпраці Церкви та інших виховних інституцій у процесі становлення моральної особистості та дієвого патріота Батьківщини; до наукового обігу *введено* маловідомі джерела: статті, інтерв'ю, світлини, що

поглиблюють знання про педагогічні погляди діяча та його біографічні дані.

4. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Аналіз змісту дисертації та публікацій М.І.Шипки дає підстави для висновку про наукову обґрунтованість й достовірність представлених авторкою результатів дослідження. Представлений у вступі науковий апарат дослідження дав змогу увиразнити авторське бачення розв'язання аналізованої проблеми. Новизна і вірогідність загальних висновків дисертації забезпечені комплексним аналізом значної кількості джерел (282 найменування); використанням відповідних методологічних підходів до дослідження та комплексу взаємопов'язаних методів з метою розв'язання визначених завдань і досягнення мети дослідження; ефективним впровадженням матеріалів та результатів дослідження у роботу закладів системи вищої освіти України. В анотаціях належно відображено зміст дисертації та висвітлено її суттєві аспекти й основні положення.

Достатньою видається апробація результатів дослідження, що підтверджується участю дисертантки у науково-практичних конференціях різного рівня.

5. Значення для науки і практики одержаних результатів

Дисертаційна праця М.І. Шипки має важливе значення для педагогічної науки та освітньої практики. Науково-теоретичні результати дослідження слугуватимуть історіографічним і концептуальним ресурсом для учених, які надалі студіюватимуть розвиток української педагогічної думки кінця ХХ – початку ХХІ ст., визначатимуть її напрями, течії, педагогічну біографістику, методологічні платформи та проблемно-тематичні концентри. Представлені у роботі історико-педагогічні напрацювання можуть використовуватися під час проведення навчальних занять у закладах вищої освіти; для написання курсових, бакалаврських, магістерських робіт здобувачами вищої освіти; укладення навчально-методичних посібників.

6. Рекомендації щодо використання результатів дослідження

Результати і висновки дисертаційної роботи можуть використовуватися у процесі професійної підготовки майбутніх учителів у закладах вищої педагогічної освіти України; у процесі підвищення кваліфікації педагогічних та науково-педагогічних працівників; під час виконання подальших досліджень у рідній історії педагогіки як науково-педагогічної дисципліни.

7. Оцінка змісту дисертації та її завершеність

У змісті дисертації відображено доволі повну реалізацію усіх поставлених дисертанткою завдань. Структура дисертаційної роботи, що складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку джерел та додатків, характеризується логічною когерентністю й науково-сисловою обґрунтованістю. Власне це дало змогу дисертантці системно розгорнути репрезентацію просвітницької діяльності та педагогічних поглядів Л.Гузара.

У першому розділі «Творча спадщина Любомира Гузара як науково-педагогічна проблема» охарактеризовано історіографію проблеми, джерельну базу дослідження, розкрито її інформаційно-фактологічний потенціал,

представлено передумови формування педагогічних поглядів Л. Гузара, виокремлено основні напрями громадської та просвітницької діяльності.

Ретельне опрацювання встановлених фактів і концептуальне осмислення біографічних вимірів дало змогу М.І. Шипці запропонувати цілком обґрунтовану періодизацію життя, освітньої та громадсько-культурної діяльності Л. Гузара.

У другому розділі «Християнсько-гуманістичні основи виховання у творчій спадщині Любомира Гузара» висвітлено бачення церковно-релігійним діячем виховного ідеалу української молоді, розкрито його візії морального, національно-патріотичного, громадянського, естетичного, екологічного виховання, з'ясовано погляди Л. Гузара на роль суспільних інститутів у виховання дітей та молоді (сім'ї, школи, Церкви), а отже й ролі батьків, учителів, вихователів, викладачів закладів вищої освіти, священників.

Загальні висновки дисертації корелюють із задекларованою метою та завданнями роботи, й доволі повно узагальнюють результати дослідження. Вважаємо, що наукові положення і висновки дисертації мають необхідний рівень достовірності, що забезпечується об'ємним використанням джерел, історіографічних напрацювань і відповідних методик історико-педагогічного дослідження.

8. Дискусійні положення, рекомендації та зауваження до змісту дисертації

Позитивно оцінюючи наукові здобутки дисертантки, вважаємо за потрібне висловити певні побажання та зауваження дискусійного характеру:

1. У роботі дослідниця доволі часто спирається на спогади Л. Гузара. Спостерігаємо надмірну довіру до цього джерела, попри те, що джерела особового походження (передовсім спогади) хибують на суб'єктивність, недостовірність щодо подій і дат. Наприклад, звідки Л. Гузар міг знати вже навесні 1944 р. (ще в умовах німецької окупації), що його родина є в списках радянських репресивних органів, як така, що повинна бути виселена до Сибіру (с. 50).

2. На нашу думку, джерельну базу дослідження можна було б розширити за рахунок опрацювання документів з архівів освітніх інституцій, в яких навчався та працював Л. Гузар.

3. Актуальність педагогічних ідей Л. Гузара слід було б представити в окремому підрозділі, а не розривати цей матеріал поміж усіма параграфами другого розділу.

4. Для наукового стилю М.І. Шипки характерне піднесене ставлення до особистості Л. Гузара, його думок та сентенцій. Лише зрідка у роботі дисертантки висловлюється критика педагогічних ідей Л. Гузара, його спрощеного трактування педагогічних понять і процесів, недостатньої уваги до деяких напрямів виховання.

5. На основі проведеного дослідження М.І. Шипці доцільно було б розробити проект робочої програми навчальної дисципліни (силабусу) для здобувачів педагогічної освіти першого (бакалаврського) рівня й розмістити її у додатках до дисертації.

9. Повнота висвітлення результатів в опублікованих працях

Наукові результати та основні положення, висновки і рекомендації достатньо повно викладено у 12 публікаціях, серед яких: 3 статті у виданнях, що належать до переліку наукових фахових видань України, 1 стаття – у закордонному виданні; 3 праці апробаційного характеру, 5 посібників (у співавторстві).

10. Висновок

Отже, дисертаційна робота М.І. Шипки на тему: «Просвітницька діяльність та педагогічні ідеї Любомира Гузара (1933–2017)» є самостійним, завершеним дослідженням, яке має наукову новизну, теоретичне і практичне значення для педагогічної науки і практики. Вважаємо, що дисертація заслуговує на позитивну оцінку, відповідає вимогам наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (зі змінами), Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44), а її авторка Марія Ігорівна Шипка заслуговує присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки, галузь знань 01 Освіта, педагогіка.

Рецензент:

професор, доктор педагогічних наук,
професор кафедри історії України
та правознавства Дрогобицького
державного педагогічного університету
імені Івана Франка

Микола ГАЛІВ